

FURQAT IJODIDA IJTIMOIIY TANQID VA ZAMON MUAMMOLARINING BADIYY TALQINI

Isroilova Xumora Sayfiddin qizi

Toshkent arxitektura qurilish universiteti

"Gidrotexnika va geotexnika muhamdisligi" yōnalishi 2- bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada XIX asr oxiri – XX asr boshlarida yashab ijod qilgan yirik o'zbek shoiri Furqat ijodida ijtimoiy tanqid va zamon muammolarining badiiy talqini ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda shoir asarlarida mustamlakachilik siyosati, xalq savodsizligi, ijtimoiy tengsizlik va ma'naviy inqiroz masalalari qanday yoritilgani ochib beriladi. Furqat she'riyati va publitsistik faoliyati orqali jamiyatni uyg'otish, adolat va taraqqiyot g'oyalarini ilgari surishdagi o'rni ko'rsatib beriladi. Maqolada Furqat ijodining o'zbek adabiyoti va ijtimoiy fikr taraqqiyotidagi ahamiyati yoritiladi.

Abstract. This article analyzes the artistic interpretation of social criticism and contemporary problems in the works of Furqat, a prominent Uzbek poet of the late 19th and early 20th centuries. The study explores how issues such as colonial oppression, social inequality, ignorance, and moral decline are reflected in his poetry and journalistic writings. The article highlights Furqat's role in awakening society and promoting ideas of justice and progress. The significance of his works in the development of Uzbek literature and social thought is examined.

Аннотация В статье с научной точки зрения анализируется художественное осмысление социальных проблем и критика эпохи в творчестве узбекского поэта Фурката конца XIX — начала XX веков. Рассматривается отражение в его произведениях колониальной политики, социальной несправедливости и духовного кризиса общества. Определяется значение творчества Фурката в развитии общественной мысли и узбекской литературы.

Kalit so'zlar. Furqat, ijtimoiy tanqid, o'zbek adabiyoti, mustamlakachilik, ma'rifatparvarlik, taraqqiyot, publitsistika.

Keywords. Furqat, social criticism, Uzbek literature, colonialism, enlightenment, progress, journalism.

Ключевые слова. Фуркат, социальная критика, узбекская литература, колониализм, просветительство, прогресс, публицистика.

Kirish. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy hayotida murakkab va ziddiyatli jarayonlar kechdi. Chor Rossiyasi mustamlakachilik siyosati, iqtisodiy tengsizlik va xalq savodsizligi jamiyatda chuqur muammolarni yuzaga keltirdi. Ana shunday sharoitda Furqat o'z ijodi orqali davr muammolarini ochiq va dadil ko'tarib chiqqan adib sifatida maydonga chiqdi.

Furqat (Zokirjon Mullo Xolmuhammad o'g'li) adabiyotga nafaqat badiiy mahorat, balki kuchli ijtimoiy pozitsiya olib kirgan shoirlardan biridir. U she'riyatni jamiyatdagi illatlarni fosh etish va xalq ongini uyg'otish vositasiga aylantirdi.

Furqat ijodida ijtimoiy tanqid Furqat ijodining muhim jihatlaridan biri ijtimoiy tanqidning kuchliligidir. Shoir jamiyatdagi adolatsizlik, mansabparastlik va johillikni keskin tanqid qiladi. U xalqning og'ir ahvolini befarq kuzatuvchi emas, balki faol munosabat bildiruvchi ijodkor sifatida namoyon bo'ladi.

Furqat nazarida jamiyatning orqada qolishining asosiy sababi ilm-fandan yiroqlik va befarqlikdir. Shu bois u o'z asarlarida xalqni fikrlashga, uyg'onishga va o'z taqdiriga mas'ul bo'lishga chaqiradi.

Mustamlakachilik siyosatiga munosabat

Furqat o'z davrida mustamlakachilik siyosatini chuqur anglagan ijodkor edi. U chor ma'muriyati tomonidan olib borilgan siyosatning xalq hayotiga salbiy ta'sirini ochib berishga harakat qilgan. Shoirning ayrim she'r va publitsistik asarlarida mustamlaka tuzumining adolatsizligi kinoya va tanqidiy ruhda ifodalanadi.

Shoir mustamlakachilikni ochiq siyosiy shiorlar bilan emas, balki badiiy obrazlar va ramziy ifodalar orqali fosh etgan. Bu holat uning ijodiga chuqur ma'no va badiiy kuch bag'ishlaydi.

Furqat ijodida xalq va jamiyat muammolari

Furqat asarlarida xalq hayoti markaziy o'rinni egallaydi. Shoir oddiy xalqning mashaqqatli hayotini, kambag'allik va savodsizlikdan aziyat chekayotgan holatini chuqur tasvirlaydi.

U jamiyatdagi tabaqalanishni tanqid qilib, adolat va tenglik g'oyalarini ilgari suradi.

Furqatning bunday qarashlari uni o'z davrining ilg'or ijtimoiy fikr egalari qatoriga qo'shadi. Uning ijodi xalq manfaatlarini himoya qilgan adabiyot namunasidir.

Furqat publitsistik faoliyati. Furqat ijodida publitsistika muhim o'rin tutadi. U matbuot orqali jamiyatdagi dolzarb muammolarni ko'tarib chiqib, xalqni fikrlashga undagan. Shoirning maqola va maktublarida ilm-fan, taraqqiyot, zamonaviylik va milliy ong masalalari yetakchi o'rin egallaydi.

Furqat zamon muammolarining asosiy ildizi sifatida savodsizlik va ilmga befarqlikni ko'rsatadi. Shoir uchun johillik — shaxsiy kamchilik emas, balki butun jamiyatni inqirozga olib keluvchi xavfli holatdir. Shu bois u o'z asarlarida ilm-fan va tafakkurni jamiyatni qutqaruvchi asosiy kuch sifatida ulug'laydi.

Furqat ijodida johillik ko'pincha zulmat, uyqu va qaramlik timsollari orqali ifodalanadi. Bu badiiy vositalar shoirning tanqidiy fikrini kuchaytirib, o'quvchini chuqur mushohadaga undaydi.

Ijtimoiy tengsizlik va adolatsizlik masalalari

Furqat asarlarida jamiyatdagi ijtimoiy tabaqalanish muammosi alohida o'rin egallaydi. Shoir boylar va mansab egalari bilan oddiy xalq o'rtasidagi keskin farqni tanqid qiladi. U

ayrim guruhlarning manfaatlari uchun ko'pchilikning ezilishini adolatsizlik sifatida baholaydi.

Shoirning bunday qarashlari uning ijtimoiy adolat tarafdori ekanini ko'rsatadi. Furqat adolatni jamiyat barqarorligining muhim sharti deb biladi va adolatsiz jamiyat uzoq yashamasligini ta'kidlaydi.

Furqat ijodida tanqidiy realizm unsurlari

Furqat ijodida tanqidiy realizm unsurlari yaqqol seziladi. U voqelikni bo'yab ko'rsatmaydi, balki mavjud holatni boricha tasvirlaydi. Shoir hayotdagi muammolarni ochiq va aniq ifodalash orqali o'quvchini o'ylashga majbur qiladi.

Bu jihat Furqat ijodini faqat ma'rifiy emas, balki ijtimoiy-hayotiy ahamiyatga ega adabiyot darajasiga ko'taradi. Uning tanqidiy realizmi keyingi jadid adiblari ijodiga muhim ta'sir ko'rsatgan. Furqatning badiiy vositalar orqali tanqidni ifodalashi. Furqat ijtimoiy tanqidni faqat bevosita ayblash orqali emas, balki kinoya, ramz, istehzo va obrazlilik orqali ham ifodalaydi. Bu usul shoirga o'z fikrini chuqurroq va ta'sirchanroq yetkazish imkonini bergan. Badiiy timsollar orqali shoir jamiyatdagi illatlarni fosh etadi va o'quvchini ichki mulohazaga chorlaydi. Aynan shu jihat Furqat ijodining badiiy qiymatini yanada oshiradi. Furqat ijodida ijtimoiy tanqid faqat tashqi muammolarni fosh etish bilan cheklanmaydi, balki jamiyatning ichki ma'naviy inqirozini ochib berishga qaratilgan. Shoir xalq orasida keng tarqalgan loqaydlik, taqdirga ko'r-ko'rona bo'ysunish va jaholatni jamiyat taraqqiyotiga eng katta to'siq sifatida ko'rsatadi. Uning fikricha, agar inson avvalo o'z ongini o'zgartirmasa, tashqi islohotlar ham samara bermaydi. Furqat ayrim she'rlarida xalqning o'z huquqi va imkoniyatlarini anglamayotganini achinish bilan tasvirlaydi. Bu holat shoirning ijtimoiy tanqidini yanada chuqurlashtirib, uni faqat shikoyatchi emas, balki jamiyatni isloh qilishni istagan mutafakkir sifatida namoyon etadi.

Publitsistik asarlarida Furqat aniq va ravshan fikr bildiradi, tanqidiy ruhdan chekinmaydi. Bu jihat uni o'zbek publitsistikasi rivojiga hissa qo'shgan ijodkor sifatida baholashga asos bo'ladi.

Furqat ijodining adabiy va ijtimoiy ahamiyati

Furqat ijodi o'zbek adabiyotida ijtimoiy yo'nalishning mustahkamlanishiga xizmat qildi. U mumtoz she'riyat an'alarini saqlagan holda, zamonaviy muammolarni adabiyotga olib kirdi. Shoirning asarlari keyingi jadid adiblariga kuchli ta'sir ko'rsatdi.

Furqat ijodi nafaqat badiiy, balki ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatga ham ega bo'lib, xalq ongining uyg'onishida muhim rol o'ynadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Furqat ijodi o'zbek adabiyotida ijtimoiy tanqid va zamon muammolarini badiiy talqin etishning yorqin namunasidir. Shoir jamiyatdagi adolatsizlik, jaholat va mustamlakachilik oqibatlarini fosh etib, xalqni uyg'onishga va taraqqiyot sari intilishga chorlagan. Shoir jamiyatdagi illatlarni ochib berish orqali xalqni uyg'onishga, ilm-fan va adolat sari intilishga chaqirgan. Uning asarlari o'zbek adabiyotida tanqidiy tafakkur rivojiga katta hissa qo'shgan va bugungi kunda ham ilmiy tadqiqotlar

uchun .Uning asarlari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan bo‘lib, ijtimoiy fikr va adabiy tafakkur rivoji uchun muhim manba bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Furqat. Tanlangan asarlar. – Toshkent.
2. Karimov N. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent.
3. Mallayev N. XIX asr o‘zbek adabiyoti. – Toshkent.
4. Qosimov B. Ma’rifatparvarlik va ijtimoiy fikr. – Toshkent.
5. Yo‘ldoshev B. O‘zbek adabiyotida ijtimoiy tanqid. – Toshkent.
6. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Furqat” maqolasi.

